

metih, kakoršni so v resnici. — Delovanje domišljije se posebno vzbuja pri pogledu lepih slik in kipov. Zato je dobro, dajati mladini priložnost, da lahko opazuje take umetniške izdelke; treba jo je torej včasih peljati v muzeje, v galerije slik, na razstave itd. Vender se mora pri razkazovanju slik in kipov postopati previdno, ker ni vse za njo, kar se javno razpostavlja.

Ko si je gojenec nabral z neposrednim in posrednim nazorom precej velik zaklad predstav in pojmov, spoznal njih dele in znake ter zvedel, kako se smejo predstave vezati in kako ne, more se nazorni poduk polagoma nadomestiti z opisovanjem in pripovedovanjem. Tù se pokaže delovanje sestavljajoče domišljije v mnogo večji meri, kakor pri nazornem poduku. Opisovanje in pripovedovanje mora biti jasno, živo in razumljivo. Semtertje naj se učitelj poslužuje primer, s katerimi opozoruje učenca na jednake predstave, katere so mu užé znane.

Ravno tako, kakor s pripovedovanjem, vzbuja in razvija se domišljija tudi s čitanjem. Pri tem je treba paziti, da čita mladina primerne spise, h katerim se smejo prištevati pravljice, legende, basni, zgodbe svetega pisma, povesti itd. Vender je napačno, ako se mladini pripovedujejo ali pa čitati dajejo pravljice in pripovedke, v katerih se opisujejo grozni dogodki, strahovi, pošasti in zli duhovi. Varovati jo je treba pred takimi spisi, ki bi mogli dražiti njeno domišljijo in jo zapeljati k sanjarstvu. K takim spisom spadajo med drugim tudi marsikateri romani.

Knjiga Slovénka

XIX. veku.

Vže l. 1867 dne 19. dec. v IX seji nasvetuje književni odsek, naj si odbor pridobi poleg V. Vodnikovih tudi pesmi J. Vesela Koseskega, da jih na svetlo spravi Matica Slovenska; vso to reč pa naj s pesnikom samim vravná dr. J. Bleiweis. To se srečno pospeši, in 16. okt. 1868 je odbor dostojno poprosil pesnika, in ta mu pošlje polovico svojih spisov 7. jul. 1869 s pismom, v katerem pravi na pr.:

„Ne zamerite mi, slavniga društva prečastiti gospodje, de Vam tako pozdno odgovorim na pismo Vaše prijazno 16. okt. 1868. l. — Duh je sicer voljan, al meso sedemdesetletniga pesnika v Terstu je, žalibog! jako oslabeledo. Telesnim slabostim pridružuje se v duhu plahota, pred tako častito gospodo stopiti s praznimi rokami. Tudi sedaj ne pošiljam mnogo, al „nekaj maliga vondar le“, obetam pa v prihodni čas še marsikaj Vam poslati, „ako Bog dá i sreča junačka“. Pred vsem mi dovolite, da se deržim starih oblik; rajši omolknem, nego se poprimem novih. „Vse naj tedaj ob starim ostane, tako kakor sim pisal“. — Morde bi boljše bilo, z izdavo perve pošiljatve čakati druge, kajti obe daste še le vidno knjigo, tode to prepušam častitimu društvu. Vprašali ste me, koliko nagrade zahtevam za svoje dela. De se izognem vsakimu takimu vprašanju, odgovarjam, de nič ne želim, še manj pa kaj zahtevam, ampak plačilo moje je, kar pové vélikí pesnik z besedami:

„Ich singe, wie der Vogel singt,
Der in den Zweigen wohnt,
Das Lied, das aus der Kehle dringt,
Ist das, was mich belohnt.“

Kar bi rad imel, to sta dva ali 3 iztisi izišle knjige, zraven tega pa in to v prvi versti blagovoljnost drage Slovenije, ktero vedno nespremenjeno ljubim ves čas svojiga življenja (Novic. 1869 str. 290).“

V pismu od 29. jul. l. 1869 pa med drugim piše takole:

„Bodi mi v prvi versti dovoljena priserčna zahvala za vse z listom častitim 18. jul. t. l. meni poslane knjige. Žalibog, de izreči ne morem tako dostojno, kakor bi se htelo, hvaležnosti, ki se v sercu mi snuje. Z besedo golo tega ne dosežem; taka dobrota terja znake vidljive. Nakloni mi tedaj prihodnost, kar ovira sedanjiga časa nezgoda. Pismu temu priložim doveršeno pravlico „Mazepa“. Dobila je v tretjem oddelku 12 novih osmerk, tedaj 96 stihov. S tem stopi za naprej ta pesem iz mojih misel. Bog daj, de vgori in živo slovensko zadene. — Sedaj mislim najprej „visoko pesem“ do konca speljati. V „Novicah“ sta natisnjena bila le dva odlomka. Po izvorni namembi jih tedaj ostane še šest enako dolzih pesniškemu otesavanju prepušenih. . . . Potem še le nastopi poglobitno moje delo, o katerem se bode govorilo, kadar bo vdarila ura namenjena, ura ugodna. V obziru izdavanja mojih pisanj prepustim sleherno vsako presodbi častitiga društva. Samo oblike imajo stare biti, kakor so jih rabili serčno in živo spoštovani učitelji moji“. . . . Naštevši pesmi, ki jih še pošlje Matici, sklepa pismo z besedami. . . . „To je vse, kar imam. V istini mala reč, trohica, bilčica, nič! O ti senčici se moja ošabnost gotovo ne bo napejala. K temu bi se htelo bolji klaje — — mlade, cvetne, zelene detele“ (Novic. 1869 str. 290. Ltps. Slov. Mat. 1869. II. str. 22)!“ — Tako skromno je sodil Koseski o sebi in o svojih delih.

V Novice je isto leto posebej poslal: Rusko-Puškinovih Petero v slovenskim jeziku svobodno petih po Ivanu Koseskim: I. Ribič in zlata riba (str. 12); II. Kavkazki vjetnik; III. Mertva carevna in sedmero vitezov; IV. Bačkisarajski vodomet; V. Car Saltan in knez Gvidon (str. 176). — „Visoka Pesem“, kateri predmet je „Oče naš“ (str. 322 — 416), zložil Jovan Vesel — Koseski, na pr.: „Uvod. I. Oče naš. II. Ki v nebesih si. III. Posvečeno bodi tvoje ime. IV. Vlada tvoja pridi nam! V. Vlada tvoja zgodi se. VI. Daj nam dnes potrebno vse. VII. Odpusti krivde nam. VIII. Skusbi ne prepušaj nas! IX. Hudiga odreši nas. X. Tvoje vse na vekomaj. Izid.“

Matice Slovenske V. občni zbor 2. sept. l. 1869 izvoli si poleg Dr. L. Riegerja in Dr. Fr. Račkega za častnega uda tudi Jovana Vesela Koseskega. — „Živo čutim, pravi slavni pesnik v pismu 20. sept., de ima to le v dobroti Vaši korenine, nikakor pa v mojih zaslugah. Bog daj, de bi prihodna doba jasno pričala, de nisim bil clo do zadne trohice nevredu tega vverstenja. Ravno tistiga časa, ko ste Vi, prečastiti gospodje, se moje malenkosti spomniti blagovolili, sim jez — molil za Vas in za nas, ne brez truda in znoja na čelu. Kaj in kako sim molil, to Vam skaže listu temu priloženo delce, Visoka pesem je imenovana. . . . Ta moja visoka pesem nima nikake zveze z drugimi tako imenovanimi pesmami. Podlaga ji je Gospodova molitev „Oče naš“. . . . Ni tako lepa, ni tako gladka, kakor sim jo namerjal in želel. Pa tega predmet ni kriv, ampak le slaba moja glava in perhla roka pevca šibkiga. Kar je zernja v njej, to je božji dar; prah, pleva in druge minljive pevske pritikline so pa moj dodatek. Želim, de bi čitateljem toliko vgorila, kolikor je pevcu truda prizadjala, potem bo vse prav in dobro itd. (Novic. 1869 str. 431. Ltps. Slov. Mat. 1870 str. 2).“ — V XVI. skupščini 23. dec. 1869 sklene Matica Slov. odbor, da se tiskajo „Pesmi J. Vesela Koseskega“ v 2000 delih. — Konec julija 1870 pošlje drugo polovico svojih pesniških del z naslednjim pismom (Ltps. 1870 str. 13):

„Slavno društvo, visokočastiti gospodje! Dragocenemu listu Vašemu od 26. aprila 1870 odgovorim žalibog nekoliko prepozno sledeče kratke opombe: S praznima rokama stopiti pred slavno, po zaslugi visoko čislano društvo nisim hotel; evo ti vzrok, da se je odgovor zakasnil. Nadjam se, de mi to, gledé na priložene dela, ne bode za zlo vzeto. Dela omenjene pak so: Uvodivna (pesem) je prva. Ta govori poveršno o tem,

kar ima slediti v knjigi. Potem nastopi 6 spevov Ilijade Homerove, ki so: I. III. V. XII. XIV in XIX. spev. Zadnji je bil v Novicah 1852. leta že natisnen. Nekoliko popravljen — mislim, de ne na škodo — se tu na novo prikaže, — Tretje delo je (pesem) doveršivna. S tó slovo dam in vzamem, ker dvomim, de bi še kaj prišlo. Glava moja je prestara in čez mero navadno trudna. — Četerto delo zadnič je: zbirka 22 glos razniga zadržaja in raznih razmer, šalive igračice, kar so glose skoro sploh. V njih sim tu in tam katero izustil, na koje bistvo in resnico ne prisežem. Kdor jih hoče brati ali čitati, temu jih Bog blagoslovi. Prazne niso, upam, de bodo misli prebujale, in ravno to je bila moja namera. Glavni uzrok mojimu trudu pa je bil Janežičev „cvetnik“ 1868. leta. — S tim delcem sem hotel djansko dokazati, de ni ravno vselej gotova resnica, kar kodkada mimogredé kak učen in zaslužen mož izreče, ker mu zná tudi spoderknuti, kakor nam drugim Evinim sirotam.

To je vse, kar imam za zdaj omeniti; ako mi pozneje ktera skoči v puhlo glavo, popadem jo za rep in Vaši presodbi postavim v izgled. Vaš sluga ponižni

Jovan Vesel — Koseski.^a

Po željah mnogih udov pritrdi se v XVIII. skupščini odsekovemu predlogu, da se Koseskega delom pridene njegova podoba, dela sama pa se vštejejo za l. 1871 (Ltps. str. 2). Tako so zagledale beli dan:

g) Razne dela pesniške in igrokazne Jovana Vesela — Koseskiga, finančniga svetovavca. Na svetlo dala in založila Matica Slovenska. V Ljubljani 1870. vel. 8. str. 690. — 1. Uvodivna in pesmi vže prej razglašene; 2. Visoka pesem; 3. Rusko-Puškinovih petero; 4. Iliade spevi šesteri; 5. Mazepa; 6. Nekoliko Chamissovih; 7. Uhlandovih nekaj, Göthe, Manzoni, Körner; 8. Jugo-Evropski glosar ali slovenski glasnik z Doveršivno; 9. Mesinska Nevesta (str. 472 — 560); 10. Divica Orleanska (str. 561 — 690). — Knjiga ta, tiskana v 2000 delih, pošla je celó do zádjnega zvezka.

h) L. 1877 pokloni Matici „Nebeške komedije (Divina commedia) Dante Alighierija I. oddelek: Paklo, po originalu poslovenil Jovan Koseski. V skupščini XLI se mu izreče zato iskrena zahvala, in dr. J. Bleiweis sprejame brez presojevanja kot vrednik v Letopis Matice Slovenske 1877 z lastnim predgovorom prevoda V spevov: I. II. III. IV. XXXIV; v Letopis 1878 str. 77 — 186 pa ves oddelek: Spevi I—XXXIV. „Slavni naš Koseski, pravi v opombi, se je lotil sila težavnega prevoda Dantejeve pesmi, ki se zove „Divina commedia“, katere I. del ima naslov „Paklo“. . . Izročil ga nam je veleocenjeni pesnik z odločno željo, da tudi to delo njegovo v isti pisavi na svitlo pride, kakor so od veličastne njegove „Slovenije“ l. 1844 počenši izšle vse njegove poezije. Koseski hoče ostati Koseski itd.“ — L. 1878 pozdravi Matica Koseskega o 80. rojstnem godu s posebno čestitko, zložil Josip Cimperman, in nato jej pošlje svoj poslednji rokopis, ki se po dr. J. Bleiweisovem nasvetu priobči:

i) Raznim delom pesniškim in igrokaznim Jovana Vesela — Koseskiga dodatek. Na svitlo dala in založila Matica Slovenska. V Ljubljani 1879. 8. str. 65. Prevodi: Pristna ktera je? (Lessingov Natan). Gorska pesem, Planinski lovec, Perstan Polikratov, Kasandra, Hero in Leander, Diva tujka, Romar, Tekla glas iz groba, Zmage pir, Moč dane besede, Deklice tuga, Ideali, Vitez Togenburski, Nadoveska pogrebna, Ideal in življenje (Schiller); Skakon Haras (Körnerjeva). Rožna vaza, Vernitva križarja, Spoznanje, Nezábime (Paride Zajotti). Mahadö in Bajadera, Korinska nevesta, Mertvaški ples (Göthe).

L. 1880 je v občnem zboru 14. apr. predsednik dr. J. Bleiweis iskreno branil Koseskega, in l. 1881 dne 17. apr. Matico samo zoper prebudo javno kritiko. „Ko-

seskega z blatom ometavati je princip vseh, ki ne vedó, kolik entuzijazem so njegove pesmi vzbujale od l. 1844 počeniši po vseh okrajnah slovenskih; zato je pravična bila kritika prof. Wiesthalerja v programu mariborske gimnazije. Matica tedaj le pieteto spolnuje do toliko slavljenega pesnika, če vse, kar je od njega prejela uže prejšnji čas, v natisu ohrani (Ltps. 1880 str. 348)^a. — Iz istega nagiba je naročil, da se k) v *Le-topisu* 1881 ponatisnete „dve nemški pesni Koseskega“, poslani mu po Dav. Terstenjaku iz lista „Der Aufmerksame“ v Gradcu, in sicer „Die Tanne auf Rauhen-eck“, Romanze, 1820 št. 51, in l. 1821 št. 45 Ballade „Kurth von Roseck“ (cf. Novic. 1845 l. 35: Rožekarjev grad pri Moravčah na Kranjskem). — „Pesen ta nam kaže, da je Koseski uže nemški pesnik bil, predno je še mislil, da bode kedaj tudi slovenske skladal — nekaterim na žolč in togoto. . . Na vsak način se svetu mora naznaniti ona reliquija Koseskega“, piše dr. Bleiweis, in Jos. Cimperman pristavlja: „Nádejati se je, da ji vzprejmó Sloveni z istim veseljem, kakor je upal plemeniti naš voditelj itd. (Ltps. 1881 str. 202 — 208)^a. — V istem smislu pravijo o smrti J. Koseskega *Novice* (1884 l. 14):

„Naj čuje duh Bleiweisov, duh Koseskijev tudi še dalje in dalje nad našim narodom, da vsi oni, katerim je zaupana osoda našega naroda, navdušeni pa tudi složni nadaljujejo, kar sta složno in vspešno pričela Bleiweis in Koseski!“

„Ni ga pesnika in sploh slovstvenika pri nas, ki bi se bilo toliko pisalo o njem že za njegovega življenja dnij, kakor o Koseskem, in to v celó nasprotnem smislu; nekteri so ga imenovali prvega pesnika slovenskega, drugi pa so ga zopet devali na nič. Ali vse skrajnosti se sčasoma poravnajo, mnenja se sčistijo, in naposled pridejo pravi nazori na dan (Kres 1884 str. 224)^a. — Prvi je v pesmi čestital — n v *Novicah* 1844 l. 45: Gospodu Koseskitu pesniku Slovenje“. — Drugi je Malavašič po Novic. 1847 l. 5—9 v „Domorodnih listih“ imenoval oba naša pesnika prvaka — velikana, Prešerna pesnika ljubezni, Koseskiga pesnika resnosti in veličastnosti; tako tudi v „Pravem Slovencu“ l. 1849 itd. — Nekoliko gledé na ta pridevnika je Svitoslav v Zg. Danici 1851 l. 9 v čestitki „Komu?“ zapel jo, da krilatec venec prvenstva podarí pevcu „Visoke Pesmi“ (Novic. 1850), in Gr. Rihar je pomenljiv napev zložil iskreni čestitki. — L. 1852 natisne dr. J. Bleiweis v Koledarčiku svojem prvo pesem Koseskega (dokaj spremenjeno), ktera se je po njem ponatisnila v Vodnikovem Spomeniku l. 1859, in poslednjo Prešernovo. — L. 1852 l. 57 zloži v Novic. „Mojstru pevcovi!“ sonet Rodoljubski; l. 1854 l. 50 po hudi bolezni „Ivanu Koseskimu za god in odhod v Abanske toplice Domovina njegova“ čestita, in (cf. Novic. 1855 l. 79. 103) 1856 l. 51 zapoje za god „Ivanu Koseskimu“ na sv. Kerstnika dan dr. L. Toman. — Jako pospešila se je Koseskega slava l. 1862, kedar je razpisal z nekterimi rodoljubi dr. Bleiweis častno darilo za najboljši napev pesmi: Kdo je mar? in se je od l. 1863 po veličastnih dveh napevih (Mašek i Ipavec) preslavljal tudi pesnik sam. — Nasprotna kritika se je izprožila po „Klasji z domačega polja“ l. 1866, kjer se je pisal ozir na našo mlado literaturo, a se je preziral mojster, ki je bil vrstnik Prešernov — Koseski (Novic. str. 151). — Kedar izide Mazepa l. 1868, oglási se Jos. Stritar v Slov. Glasniku o tem delu in o Koseskega poezijah sploh v „Kritičnih pismih“ (V); na to resnobno odgovorí v *Novicah* l. 16 Cigale in v Danici l. 19 Jeran, kar je ranjkega Janežiča pripravilo dotlej, da je ponatisnil „Noviški in Daničin glas“ o omenjenem pismu, sprejel še VI. Kritično pismo in kos Byronove pesmi v prevodu Stritarjevem, pa — ustavil izdavo Slov. Glasnika itd. (str. 236). — L. 1874 pričbí v gimnazijskem izvéstju Mariborskem prof. Wiesthaler kritično estetično razpravo „Jovan Vesel Koseski i njegova ela“ nekoliko gledé na prenapete protivnike (str. 26) kažoč poleg pomanjkljivosti tudi

izvrstnosti poezije njegove. — Kedar se prikaže Koseskega „Paklo“ in naposled „Dodatek“, poprijemati so ga jeli v Narodu 1878 in 1880 (— b i Slavomil), v Zvonu l. 1879 S. Rutar, in l. 1881 Fr. Levstik itd. tako da je priklopela kritika do ogrozne trditve na pr.: „Brez okoliša je treba povedati: Koseski nij pesnik — nikoli pesnik bil nij. — Koseski ne piše slovanski, ne piše ni slovenski, v katerem jezici niti vrstice ne more naravno in prosto misliti. Njega jezik je kombinacija samoglavéga, v slovanstvu o vsem nevédnega pedanta itd. (Slov. Nar. XI. 26. 27)!“ — Proti raznim napadom branil ga je verno vsa leta Dr. J. Bleiweis ter je ono nepravredno početje srdit imenoval „literarni bašibožukizem itd!“ Z mladega se Koseski slovenščine dobro ni mogel naučiti, pozneje pa je živel skoro vedno v tujih, nemških in laških družbah, nikoli v sredi med narodom slovenskim; ni čudo, ako je naposled svojim mislim iskal besed največ po slovarjih! — „Noviška, Cigaletova in Wiesthallerjeva hvala, kakor Stritarjeva, Levstikova, Rutarjeva in Žvabova graja, posebno pa živi vzgledi večaolepkih poezij drugih pesnikov slovenskih, dali so Slovencem priliko pravično soditi Koseskega: hvaliti na njem, kar je hvale, a grajati, kar je graje vrednega. In ako tudi dan danes Koseski ne stoji več na vrhuncu slovenskega Parnasa, vendar slovenski narod na veke v svojem srci ohrani hvaležen spomin vsem mnogovrstnim in pravim zaslugam njegovim (Zvon 1884 str. 252).“

Človeštva blag izgled zasramovati,
Je vergla te v smeti posmeha slá.
Lepóti zmir smehún pravico krati,
Ne verje ne v svetnika, ne v Bogá;
Razrušiti zaklade sercu kani,
Preganja dim — in sveto véro rani.

Alj, kakor ti, priprostiga iz krila,
Selanka tud pobožna, kakor ti,
Mogočno da ti róko pevska Vila,
Na svitli tron te v zvezde posadi,
Ovije te z blišečim žarki tečno,
In, serca plod, živela boš na večno.

Černiti scer je vajen svet, kar sije,
Podreti v prah visóko mu je mar;
Pa se ne boj! Še serc veliko bije,
Ki vnete so za svit in čisto stvar,
Zijavni terg življenje v kvantah gubi,
Blagejši duh podobe višji ljubi.

(Divica Orleanska.)

Iz šole za šolo.

Razzlogovanje.

(Sestavil **Fr. Jamšek.**)

(Konec.)

LI.

Samoglasnika š in ž.

Narek 1. Škodljiva žival je miš, odprav'no jo iz hiš! To ti je peza! vem, da je moja koža rudeča od težkega koša. Uboga starica že malo živa, pa še vedno pridno šiva. Mož! koliko mi daste za ta nož? — Predenj sedeš, poglej na sedež! Ti presneti, objedni jež, kol'ko sadja pač poješ! Sestra je rekla, da žaba že regljá. Zapri vežo, da ujamem vešo. Za naju bo to prehuda teža; sva še teša. Vrzi nekaj kož v koš in nesi jih našemu usnjarju; ne pozabi na rovaš! Vrba se že muži; je že v muzgi! Včera sem se kratkočasil pri muziki; kako so godci godli! Nekateri še računijo na groše.

Narek 2. Tvoja praznja obleka je prašna, izpraši predenj jo hraniš; pa ne praši mi v sobi! Kiša curi, pravi Hrvat, kadar gre dež. Kedaj me bodeš obiskal? Mesto zdravih domačih kvasecev, rabijo vedno bolj drože od piva. Veš, kaj je Ormož? Kdo